

2008 ve 2010 Yılları Arasında İstanbul Bağcılar İlçesinde Gençler Arasında Madde Kullanım Yaygınlığı, Risk ve Koruma Faktörlerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Prevalence of Substance Use, Risk and Protective Factors between 2008 and 2010 in Bağcılar, Istanbul

Doç. Dr. Ali Ünlü - Uzm. Uğur Evcin

Öz

Türkiye’de öğrencilerin madde kullanımı üzerine yapılan birçok araştırma madde kullanım yaygınlığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Kesitsel çalışmalarla öğrenciler arasındaki madde kullanım oranındaki değişimi anlamak yeterli değildir; çünkü davranışlarına etki eden risk ve koruma faktörleri zamanla farklılık göstermektedir. Bu araştırmanın amacı; İstanbul Bağcılar ilçesinde 2008 ve 2010 yıllarında öğrencilerin madde kullanım oranlarını ve literatürde kabul edilen risk faktörlerindeki değişimi değerlendirmektir. 2008 yılında 2627, 2010 yılında ise 2150 öğrenciye ulaşılarak yapılan ankette, sigara ve alkol kullanımında belirgin bir artış olduğu, madde kullanımına etki eden faktörler olan akademik başarı, okula devamsızlık, arkadaşlar arasında madde kullanım yaygınlığı, suç işleme oranları ve boş vakitlerini olumsuz aktivitelerle değerlendirme biçimlerinde artış olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sigara, Alkol, Uyuşturucu, Madde Kullanımı, Risk Faktörleri

Abstract

Most of the studies on youth substance use in Turkey focus on drug prevalence. However, it is difficult to understand the changes in prevalence of substance use with cross-sectional studies because risk and protective factors also change in time. The aim of this study is to evaluate the risk factors studied in the literature and changes in prevalence of substance use between 2008 and 2010 in Bağcılar, Istanbul. The sample size of the survey was 2627 in 2008 and 2150 in 2010. The results

of the analysis show that cigarette smoking and alcohol use have increased among youth while risk factors such as academic failure, schools absence, substance use of peers, deviant behaviors and activities without adult supervision have increased.

Keywords: Cigarette, Alcohol, Drug, Substance Use, Risk Factors

Giriş

Gençlik sorunu olarak nitelendirilen madde bağımlılığı birçok ülkenin en önemli toplumsal problemlerinden biridir (Köknel, 1998). Sağlıklı ve topluma katkı yapan nesillerin yetişmesi için devletler gençleri korumak için birçok tedbir almaktadır. Alınan tedbirler yapılan araştırmalar üzerine geliştirilerek etkin bir mücadele stratejisi belirlenmeye çalışılır. Bu sorun ülkemizde de kamuoyu gündemindedir. Ancak problemin tam olarak tespiti ve doğru çözüm önerilerinin uygulanışında eksiklikler bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında gençler arasında madde kullanım yaygınlığı ve risk faktörleriyle ilgili düzenli ve kapsamlı çalışmalar yapılamaması, bu alana ilgi duyan az sayıda araştırmacının olması, yeterli kaynağın ayrıl-maması ve araştırma yaparken karşılaşılan idari düzenlemeleri saymak mümkündür.

Yerel ve bölgesel çalışmalar ise, düzenli aralıklarda ve belirli okul veya bölgelerde olmadığı için kullanım yaygınlığının ne oranda bir değişim gösterdiğini tes-

pit etmek güçtür. Kesitsel çalışmalardan elde edilecek veriler günün şartlarını değerlendirme ve durum tespiti için faydalıdır. Ancak değişime neden olan faktörler tespit edilmeden etkin önleme stratejileri geliştirmek mümkün değildir. Çünkü gençler arasında madde kullanım yaygınlığının sosyal, çevresel ve bireysel etkenlerden bağımsız olarak değişmesi mümkün değildir. Bu sorunların ve zaman içerisinde geçirmiş olduğu değişimin tespiti talep azaltım çalışmalarında daha etkin bir mücadele imkânı sunacaktır.

Madde kullanımı farklı birçok teoriyle açıklanabilen bir fenomendir. Bu teorilerden bazıları psikolojik teoriler kapsamında yer alan öğrenme teorisine dayanan modeller, Psikodinamik teoriler ve Transteoretik teorilerdir. Bunun dışında Çevresel Teori ve Çoklu Risk Faktörü teorileri de madde kullanım problemini açıklamaya çalışmıştır. Çalışma kapsamında madde kullanım problemi ve risk faktörleri son yıllarda sosyal bilimler alanında oldukça büyük ilgi gören, kuramsal ve deneysel çalışmaların hızla artmasından dolayı “Sosyal Sermaye” (Social Capital) teorisi çerçevesinde incelenecektir. Esasen güven, işbirliği, karşılıklı ilişki/irtibat (connectedness) gibi bir takım bilinen değerlerin “sosyal sermaye” adıyla yeniden tanımlanarak insan topluluklarının sosyal ve ekonomik kalkınmasında, refahın yükseltilmesinde dikkate alınması gereken “yeni” bir unsur olarak sunulduğunu söyleyebiliriz (Bourdieu, 1986; Coleman, 1994, s.106; Putnam, 2000; Erselcan, 2009, s.248; Evcin, 2011, s.31).

Bu kapsamda sosyal sermaye kavramı; iktisadi ve sosyolojik bir kavram olarak üzerinde durulmuş ve üretime katkıda bulunacak biçimde işlev gören, toplumdaki sosyal ağların içinde ve aralarındaki bağların bütünü olarak tanımlanır (Baskak ve Öneş, 2010, s.252). Bu anlamda madde kullanım probleminin ve risk faktörlerinin anlaşılmasında ülkemizde olmasa da yurt dışı kaynaklı çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Sosyal sermaye alanında yapılan çalışmalar; cinsiyet, yaş, sosyo-ekonomik yapı, gencin arkadaş çevresi, popülerlik, okul sonrası vakit geçirilen yerler, okul etkisi, ailede madde kullanımı, suç gibi kavramlar ile madde kullanım problemini açıklayıcı çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Evcin, 2011, s.33).

Gençler büyüdükçe daha fazla sosyalleşmekte ve madde kullanma riski de artmaktadır (Korkut, 2004, s.254; Ögel ve ark., 2007, s.18; Yavuz, 2003, s. 37). Sosyal sermaye teorisindeki etkileşim ergenlik dönemin-

de farklılaşmaktadır. Çocukluktan ergenliğe doğru akran etkisi artarken; aile ve öğretmen etkisi azalmaktadır. Özellikle akran etkisinin en etkin olarak görüldüğü dönem ergenlik dönemi olarak ifade edilmektedir (Buysse, 1997, s.646; Unlu, 2009, s.43; Dalkılıç ve ark., 2013, s.103). Bu süreçte de gençler kimlerle daha fazla vakit geçiriyorsa bulunduğu grubun davranışlarından etkilenmektedir. Gençlerin davranışlarını şekillendirmede en önemli faktörlerden biri de aile ile birlikte geçirilen zamandır. Aile üyeleri arasındaki güçlü iletişim ve birlikte vakit geçirme ile çocuğun davranışları arasında pozitif bir korelasyon vardır (Ferguson, 2006, s.10). Dahası, aktif ebeveyn ilişkisinin ve takibinin, ailenin rol model olmasının, madde kullanımında akran etkisini de azalttığı görülmüştür (Abar ve Turrissi, 2008, s.1363).

Ergenlik sürecindeki arkadaş etkisinin ise, yetişkin kontrolü içerisinde gerçekleştirilmediği takdirde madde kullanım riskini artırdığı saptanmıştır. Ayrıca düşük akademik başarının ve okuldan/evden kaçma davranışlarının da madde kullanımıyla ilişkili olduğu ve madde kullanım riskini artırdığı saptanmıştır (Erdem ve ark., 2006, s.115; Ebrinç ve diğ., 2002, s.141; Dalkılıç ve ark., 2013, s.105; Ünlü ve Evcin, 2013, s.21). Böyle bir problemin ortaya çıkmasında okul önemli bir rol oynamaktadır. Ancak günümüzde bu tür problemlerin ortaya çıktığı okulların rolü, gençlerin sosyalleşme mekânından ziyade, bir çalışma yeri olarak düşünülmektedir (Morrow, 2001, s.39). Bu yüzden, okul dışı arkadaşlıklar duygusal yönden destek sağlayan bir konumda kalmaktadır. Sonuçta gençler için, para gerektirmediğinden, dışarılarda boş boş gezmek, tek ulaşılabilen aktivite olmaktadır. Bu tür bir durum da madde kullanım riskini artırmaktadır (Morrow, 2001, s.40; Ünlü ve Evcin, 2013, s.23).

Madde kullanım riskini artıran etkenler arasında gencin, çevresinde madde kullanan arkadaşlarının olmasının yanında, gencin madde kullanımına yönelik tutumları da etkili olmaktadır (Ögel ve ark., 2007, s.21). Geleneksel olarak madde kullanımı ile ilgili hususlarda, gençlerin anormal davranış göstermelerinin yaşlarının etkisiyle oluştuğu kabul edilir. Çünkü madde kullanımını onlar başlatır, bağımlılık yapıcı maddeleri onlar temin eder, kullanımını onlar devam ettirir, birbirleriyle bağımlılık yapıcı maddeler hakkında konuşur, birbirlerinin madde kullanma davranışlarını örnek alır ve birbirlerinin madde ve madde kullanımı hakkındaki tutumlarına şekil verirler. Gençlerin, kendi algılarında, çevrelerinde bu

tür maddeleri kullanan arkadaşlarının varlığını kabul etmesi madde kullanım riskini de artırmaktadır (Erdem ve ark., 2006, s.116; Valente ve ark., 2004, s.1693). Arkadaş çevresinde madde kullanım riskini artıran en önemli faktörün ise, gencin arkadaşları içerisinde popüler olan kişilerin bağımlılık yapıcı maddeleri kullanmasıdır (Hoffman ve ark., 2006, s.121; Valente ve ark., 2004, s.1695).

Bu araştırmanın da bir parçası olan 2010 yılında İstanbul genelinde 31.272 lise öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada; yaşam boyu en az bir kez sigara, alkol ve esrar kullanımı riski öğrencilerin ders başarılarına (Türkçe-Matematik), okul devamsızlıklarına ve madde kullanımının arkadaşlar arasındaki saygınlık/popülerlikle algılanmalarına göre karşılaştırıldığında tüm değişkenler için anlamlı farklılıklar saptanmıştır (Ünlü ve Evcin, 2012). Bu çerçevede öğrenciler için ders başarıları düşük olan, okuldan kaçma davranışı göstererek okula devamsızlığı fazla olan ve madde kullanmanın arkadaşlar arasındaki saygınlığı/popülerliği artıracığını düşünen öğrencilerin daha fazla risk taşıdığı görülmüştür (Ünlü ve Evcin, 2012, s.15). Aynı yıl Çanakkale genelinde 5546 lise öğrencisiyle yapılan bir başka çalışmada da sigara, alkol ve esrar kullanımında risk faktörleri arasında derslerde başarısızlık ve sigara, alkol ya da madde kullanan arkadaşına sahip olma durumu da yer almaktadır (TUBİM, 2010, s.21). Bağımlılık yapıcı maddelere yönelik kullanım bu maddelerin bulunmasının ve kullanımının rahat olduğu yerlerde ön plana çıkmaktadır (Measham, 2004, s.340).

Ergenlik döneminde gençler, var olan boş vakitlerini daha çok, arkadaşları ile denetlenmeyen aktivitelerde geçirdikleri ve bu durumun da madde kullanım riskini artırdığı araştırmalar kapsamında gözlenmiştir (Gilman ve ark., 2004, s.33; Measham, 2004, s.341). Bu kapsamda gençlerin katıldıkları aktiviteler; ister okul merkezli olsun, ister inanç merkezli olsun, ister toplum merkezli olsun vd. yine de denetlenmelidir. Gençlerin madde kullanım risklerinin en aza indirilmesinde bu denetimin önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu anlamda sosyal aktivitelere katılım ile madde kullanımı arasındaki ilişkiye bakıldığında İstanbul'da 3483 öğrenciyle yapılan çalışmada denetim ve kontrolden uzak, yapılandırılmamış, kalabalık ortamlarda sadece vakit geçirmek için gerçekleştirilen sosyal aktivitelerin (oyun salonları, internet kafeler, eğlence salonları, kahvehane, müzik salonları) madde kullanımı için risk oluşturduğu saptanmıştır. Madde kul-

lanmayan bireylerin ise, önceden saptanmış amaçlar çerçevesinde gerçekleştirilen ve üretici getirileri olan, bireysel ve sosyal becerileri artıran sosyal aktivitelerle (herhangi bir kursa katılma, gazete okuma, ders dışı kitap okuma) yönelikleri saptanmıştır (Ögel ve ark., 2007, s.21). Bu tür yapılandırılmamış sosyal mekânlarda vakit geçirmek, gencin maddeyi merak etmesine, maddeyi tanınmasına, kullanmasına ve düzenli olarak tüketmesine neden olmaktadır (Peretti-Watel ve Lorente, 2004, s.254).

Ülkemizde yapılan çalışmalarda gençler arasındaki madde kullanım yaygınlığı sadece sigara, alkol ve esrar olarak incelenmiş ve bu çalışmada değerlendirilmiştir. Sigara ile ilgili araştırmalara bakıldığında; 1999 yılında 5 lisede yapılan bir çalışmada öğrencilerin %55,7'sinin (Delikaya, 1999, s.76); 2000 yılında öğrencilerin %65,1'inin (Ögel ve diğ., 2000, s.243); 2006 yılında öğrencilerin %55,3'nün (Kırcan, 2006, s.53) sigarayı en az bir kez denemiş oldukları saptanmıştır. 2003 yılında yapılan bir araştırmada erkeklerde sigaraya başlama yaşı ortalaması 11,8 olarak bulunmuştur (Yavuz, 2003, s.41). 2009 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından ülkemizde 27 ildeki 70 ilköğretim okulunda yapılan Küresel Gençlik Tütün Araştırmasına göre 13 - 15 yaş grubundaki öğrencilerin %29,6'sı (2003 yılında %26,3) en az bir kez sigara içmeyi denediğini belirtmiştir. 2010 tarihinde İstanbul'da 154 lisede 31.272 öğrenci üzerinde yapılan çalışmada ise, yaşam boyu sigara kullanım yaygınlığı %45,5 olarak tespit edilmiştir (Ünlü ve Evcin, 2012, s.11).

Alkol ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; 1991 yılında öğrencilerin %27,6'sının; 1995 yılında öğrencilerin %56,2'sinin; 1999 yılında öğrencilerin %74,2'sinin (Demirhan, 1999, s.63); 2004 yılında İstanbul'da lise öğrencilerinin %58,2' sinin (Ögel ve ark., 2004); 2006 yılında öğrencilerin %68,1'inin (Kırcan, 2006, s.55) yaşamları boyunca en az bir kez alkol kullandığı saptanmıştır. 2010 tarihinde İstanbul'da lise öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada ise, yaşam boyu en az bir kez alkol kullanım yaygınlığı %32,5 olarak tespit edilmiştir (Ünlü ve Evcin, 2012, s.11). Yıllara göre yapılan uygulamalarda farklı verilerin ortaya çıkmasında her çalışmanın farklı örneklem gruplarında geçmesinin önemi büyüktür.

Esrar kullanımı ile ilgili 1991 yılında lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada; alkol dışı herhangi bir maddeyi yaşam boyu en az bir kez kullanmış olma oranının %2,6 iken, bu oranın 1995 yılında benzer

bir örneklemede %7'ye çıktığı belirtilmektedir (Uluğ, 1998, s.35). 1991 yılında İstanbul'da yapılan diğer bir araştırmada ise, yaşam boyu en az bir kez alkol dışında psikoaktif madde kullanım oranı %2,2 iken; bu oran, 1995 yılında %4; 1996 yılında %4,2 (Ögel ve Tamar, 1996) ve 2000 yılında ise %3,6 olarak ölçülmüştür (Ögel ve diğ., 2000, s.244). 2002 yılında yapılan bir araştırmada öğrenciler tarafından en fazla kullanılan uyuşturucu madde esrardır (Özkan, 2002, s.49). 2006 yılında yapılan bir araştırmada da öğrencilerin %5,5'inin yaşamları boyunca en az bir kez esrar kullandığı ortaya çıkmıştır (Kırcan, 2006, s.56). 2010 tarihinde İstanbul'da yapılan çalışmada ise, lise öğrenciler arasında yaşam boyu en az bir kez esrar kullanım yaygınlığı %3,3 olarak görülmüştür (Ünlü ve Evcin, 2010, s.11). Aynı yıl Çanakkale' de benzer grupta yapılan bir başka çalışmada herhangi bir madde kullanım oranı % 2,4 olarak saptanmıştır (TUBİM, 2011, s.20).

Madde kullanımı bireyleri kural tanımama, kendine ve çevreye zarar verme gibi davranışlara itmekte ve suça neden olmaktadır (Altuner ve ark., 2009, s.88; Ünlü ve ark., 2013). Bu çerçevede madde kullanımı ile suç arasında yapılan çalışmalarda anlamlı bir ilişki saptanmıştır (White ve Hansell, 1998, s.852). Sadece suça değil, aynı zamanda yapılan çalışmalarda alkol ve madde kullanımıyla, saldırganlık ve şiddet eylemlerinin birbirini tırmandırdığı tespit edilmiştir (White ve Gorman, 2000, s.177; Ünlü ve ark., 2013, s.154).

Bu çalışmada amaç, İstanbul Bağcılar ilçesindeki lise-lerde okuyan öğrencilerin madde kullanım yaygınlığını 2 yıl öncesiyile karşılaştırmaktır. Bir başka ifadeyle, Bağcılar'daki gençler 2010 yılında 2008 yılına göre daha fazla mı sigara, alkol ve esrar tüketmektedirler? Literatürde sayılan risk ve koruma faktörleri son 2 yılda Bağcılar İlçesinde farklılık göstermiş midir? Bu kapsamda amaca varmak için izlenen yöntem, yıllara göre elde edilen verilerin karşılaştırılması şeklinde gerçekleştirilecektir. Kullanım yaygınlığı ölçülen maddeler sigara, alkol ve esrardır. Risk ve koruma faktörleri olarak okul dışında vakit geçirdikleri yerler, okuldan kaçma, arkadaşları arasındaki saygınlığı artıran faktörler, ders dışında sürdürdüğü sportif/kültürel aktiviteler, ailede sigara kullanımının düzeyi ve çeşitli suçlara yakınlığı ele alınmıştır.

Yöntem

Bu araştırma kesitsel araştırma metodu ile aynı ilçede farklı yıllarda lise öğrencilerinin tutum ve davranışlarındaki değişimi tespit etmek amacıyla tasarlanmıştır. İstanbul ili Bağcılar ilçesindeki lise öğrencilerinin madde kullanımı ve suç oranları 2008 ve 2010 yıllarına göre karşılaştırılmıştır. İlk ölçüm 2008 yılı Aralık ayında 12 lisede; ikinci ölçüm ise 2010 yılı Mayıs ayında 6 lisede yapılmıştır. 2008 yılında 2627 öğrenciye ulaşılrken, 2010 yılına ise 2150 öğrenci araştırmaya dâhil edilmiştir. 2008 yılında ankete sadece 10. sınıf öğrencileri katılırken 2010 yılında bütün sınıflara uygulanmıştır. Öte yandan 2008 yılında 10. sınıf olan öğrenciler 2010 yılında 12. sınıf öğrencilerdir ancak aynı ankete katılmış olma ihtimaline sahip öğrenci sayısı (77 kişi) ise çok düşüktür. Yapılan çalışma farklı yıllarda uygulandığından yapılan karşılaştırmalarla ilgili ortaya çıkan kısıtlılıklar tartışma kısmında ifade edilmiştir.

Araştırmada Avrupa'da birçok şehirlerde uygulanan Avrupa'da Gençlik Anketi (Youth In Europe Survey -YIE) isimli ölçek kullanılmıştır. Ülkemize uyarlanması 2008 tarihinde yapılmış ve yine Bağcılar ilçesinde uygulanmıştır (Altuner ve ark., 2009, s.89). Ankette demografik bilgiler, gençlerin ilgilendiği aktiviteler, aile, arkadaş ve çevre özellikleri, okul yaşantısı ile ilgili sorular, kendine zarar verme davranışı, öfke, şiddet davranışı ve eğilimi, suç ve madde kullanımı, ihmal ve istismar, hastalıklar, intihar, travma ve sağlık alanlarına dair sorular yer almaktadır.

2010 yılında ise ölçüm çalışması İstanbul Valiliği, İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğü ve Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü işbirliği ile yürütülmüştür. Bağcılar ilçesinde bulunan okullar Düz lise, Anadolu Lisesi ve Meslek lisesi olarak 3 kategoriye ayrılmış ve bu kategorideki okullar alfabetik sıraya dizilmiştir. Kategorideki her 3 okuldan biri A harfinden başlanarak seçilmiştir. Okullarda ise her sınıf düzeyinde şubeler alfabetik olarak sıralanmış ve yine her 3 şubeden biri (A-D-G şubeleri gibi) anket uygulamasına dâhil edilmiştir. Anketler, ilçede anketör olarak görevlendirilen ve özel olarak eğitilen rehber öğretmenler aracılığıyla yapılmıştır. Rehber öğretmenler dışında, güvenilirliği arttırmak için, sınıf öğretmenleri de dâhil hiç kimsenin uygulama sürecine katılmamasına özen gösterilmiştir. Anketler isim verilmeden doldurulmuş ve karışık olarak, kapalı bir zarf içinde toplanmıştır. Toplanan formların değerlendirilmesi optik okuyucu aracılığı ile yapılmıştır.

Anket formlarının rehber öğretmenlere ulaştırılması, uygulama sonrası rehber öğretmenlerden alınması ve optik okuyucuda okunması, uzman emniyet personeli tarafından gerçekleştirilmiştir.

Anketlerde “relevis” ismiyle bir tuzak madde yer almıştır. Analiz sırasında bu maddeyi kullandığını işaretleyenlerin yanıtları güvenilir bulunmadığı için, bu formlar araştırmadan çıkarılmış ve değerlendirmeye alınmamıştır. Relevis isimli tuzak maddeyi işaretleyenlerin oranı 2008 tarihindeki çalışmada %4 iken, 2010 yılındaki çalışmada ise %0,2 olarak bulunmuştur. Bu oranlar kabul edilebilir bir sıklığı işaret etmektedir.

Bulgular

2008 ve 2010 yıllarında İstanbul Bağcılar İlçesinde yapılmış olan ölçümler SPSS programıyla (Independent Samples t Test) analiz edilmiştir. İstanbul Bağcılar İlçesinde yıllara göre yapılan değerlendirmede 2008 yılında toplam 12 okulda çalışmaya katılan öğrenci sayısı 2627 iken; 2010’ da ise 6 okulda 2150 öğrencidir.

2008 yılındaki uygulamada öğrencilerin %49,4’ü (1209 kişi) erkek, %50,6’sı (1238 kişi) kızken; 2010 yılındaki uygulamada öğrencilerin % 62,7’si (1347 kişi) erkek, % 37,3’ü (801 kişi) kızdır (Tablo – 1). 2008 yılı ve 2010 yılında öğrencilerin cinsiyet dağılımları

Tablo 1. Öğrencilerin Cinsiyet, Doğum Tarihi ve Sınıf Durumlarının Yıllara Göre Dağılımı

	Yıllar			
	2008		2010	
	%	N	%	N
Cinsiyet				
Erkek	49,4	1209	62,7	1347
Kız	50,6	1238	37,3	801
Sınıf				
8.sınıf	0,3	7	0	0
9.sınıf	1,0	25	37,4	802
10.sınıf	97,8	2404	38,8	832
11.sınıf	0	0	20,3	436
12.sınıf	0	0	3,6	77

farklıdır. Madde kullanımının erkekler arasında daha sıklıkla karşılaşılan bir vaka olduğu bilinmektedir. 2008’de yapılan araştırmada erkeklerin % 46,9’ u, kızların ise % 34,9’ u sigara kullanırken; alkol (% 19,6 - % 14,9) ve esrar (% 4,3 - % 1,3) kullanımında da erkeklerin daha riskli düzeyde olduğu gözlenmiştir. 2010’da ise erkeklerin kızlara göre yaşam boyu en az bir kez sigara (% 52,5 - % 36,9), alkol (% 29,2 - %18,4) ve esrar (% 5,5 - % 1,2) kullanımında daha riskli düzeyde oldukları gözlenmiştir. Kısaca Bağcılarda 2010 yılında erkeler arasında sigara, alkol ve esrar kullanımını 2008 yılına göre artmıştır. Benzer şekilde kızlar arasında da sigara ve alkol kullanım sıklığı artış gösterirken esrar kullanımında düşüş (%1.3 - %1.2) olmuştur. Esrar kullanımında istatistiksel anlamda belirgin bir artış olmadığı yukarıda ifade edilmiştir. Başka bir ifadeyle, 2010 yılındaki örnekleme daha çok erkek öğrencinin bulunması araştırma sonuçlarını etkileyecek bir durum oluşturmamıştır.

Öğrencilerin sınıf dağılımları 2008 ve 2010 yıllarında farklıdır. İlk ölçüm döneminde öğrencilerin % 3’ü (7

kişi) 8.sınıf, % 1’i (25 kişi) 9.sınıf ve %97,8’i (2404 kişi) 10.sınıftır. 2010 yılındaki uygulamada öğrencilerin %37,4’ü (802 kişi) 9.sınıf, %38,8’i (832 kişi) 10.sınıf, % 20,3’ü (436 kişi) 11.sınıf ve % 3,6’sı (77 kişi) 12.sınıftır (Tablo 1). Ancak bu durum madde kullanım düzeylerini karşılaştırmada problem oluşturmadığı gözlenmiştir. Literatürde belirtilen ve araştırma bulgularında teyit edilen yaşın ilerlemesi ile madde kullanım düzeyleri örnekleme grubunda dengelenmektedir. 9. sınıf öğrencileri arasındaki madde kullanım sıklığına 11. ve 12. sınıflarda rastlamak mümkün değildir. Mesela 2010 yılında öğrencilerin sigara (%46,4), alkol (%24,9) ve esrar (%4,2) kullanım oranları 2008 yılında öğrencilerin sigara (%40,9), alkol (%17,3) ve esrar (%2,9) kullanım oranlarından daha yüksektir. Aynı şekilde sadece 10.sınıfların kullanım oranları yıllara göre karşılaştırıldığında da 2010 yılında öğrencilerin sigara (%48,9), alkol (%25,3) ve esrar (%3,8) kullanım oranları 2008 yılında öğrencilerin sigara (%40,9), alkol (%17,2) ve esrar (%2,9) kullanım oranlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Sigara, Alkol ve Esrar Kullanımı Puanlarının Yıllara Göre t-Testi Sonuçları

	Yıllar	N	X	SS	Sd(df)	t	p
Hayatınız boyunca kaç kez sigara içtiniz	2008	2212	2.22	1.94	4061.3	-5.57	.00
	2010	2048	2.57	2.23			
Hayatınız boyunca kaç kez alkol içtiniz	2008	2185	1.46	1.26	3712.3	-6.64	.00
	2010	2021	1.77	1.70			
Hayatınız boyunca kaç kez esrar içtiniz	2008	2170	1.06	.42	3184.3	-1.71	.08
	2010	1851	1.09	.62			

p<.05

Yaşam boyu en az bir kez sigara, alkol ve esrar kullanımı yıllara göre bakıldığında sigaranın 2008 tarihindeki kullanım oranı % 40,9 iken 2010 tarihinde bu oran % 47 olmuştur. Aynı şekilde alkol (%17,3 iken %25,5) ve esrarda (%2,9 iken %4,8) da artış görülmüştür. Yaşam boyu en az bir kez sigara, alkol ve esrar kullanımı yıllara göre karşılaştırıldığında sadece sigara ve alkol maddeleri için anlamlı bir farklılık görülmüştür. Yaşam boyu en az bir kez sigara, alkol kullanımının yıllara göre arttığı görülmüştür. Yıllara göre esrar kullanımında istatistiksel anlamda belirgin bir farklılık olmasa da bir artışın olduğu görülmektedir (Tablo 2).

2010 yılında İstanbul genelinde aynı ölçek kullanılarak ulaşılan 31.272 öğrenci arasında yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığı en yüksek olan madde sigaradır (%45,5). Sigarayı sırasıyla alkol (%32,5) ve esrar (%3,3) takip etmektedir (Ünlü ve Evcin, 2010). Aynı araştırmada sadece Bağcılar ilçesindeki verilere bakıldığında ise yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığı en yüksek olan madde sigaradır (%47). Sigarayı sırasıyla alkol (%25,5) ve esrar (%4,8) takip etmektedir. İl geneli ile Bağcılar ilçesindeki sonuçlar karşılaştırıldığında; sigara ve esrar kullanımının yüksek olduğu; ancak alkol kullanımının ise daha düşük seviyede kaldığı görülmüştür.

Tablo 3. Arkadaşlarının Sigara, Alkol ve Esrar Kullanımı Puanlarının Yıllara Göre t-Testi Sonuçları

	Yıllar	N	X	SS	Sd(df)	t	p
Kaç arkadaşınızın sigara içtiğini düşünüyorsunuz	2008	2138	1.97	1.17	3959.63	-9.51	.00
	2010	1964	2.33	1.29			
Kaç arkadaşınızın alkol içtiğini düşünüyorsunuz	2008	2131	1.65	1.03	3890.33	-9.14	.00
	2010	1960	1.97	1.19			
Kaç arkadaşınızın esrar içtiğini düşünüyorsunuz	2008	2127	1.27	.77	3783.20	-4.32	.00
	2010	1947	1.39	.93			

p<.05

Ortaöğretimde okuyan öğrencilerin arkadaşlarının madde kullanımıyla ilgili olarak algılamaları yıllara göre bakıldığında gençlerin arkadaşlarının sigara kullanım algı oranları 2008 tarihinde %50,5 iken 2010 tarihinde bu oran % 65,8'e çıktığı görülmüştür. Aynı şekilde alkol (%35,9 iken %53,1) ve esrarda (%14,7 iken %21,7) da artış görülmüştür. Kısaca arkadaşları arasında sigara, alkol ve esrar kullanımının 2 yıl içerisinde arttığı öğrenciler tarafından ifade edilmiştir ve farklılık istatistiksel anlamda belirgindir (Tablo 3).

Öğrencilerin okul sonrası vakit geçirdikleri yerler yıllara göre incelendiğinde tüm değişkenlerde bir artış görülmüştür. En çok artışın ise yetişkin kontrolü dışındaki gençlerin vakit geçireceği yerlerde olmuştur.

Kafe/pastaneye gitmek 2008 tarihinde gençler arasında %61,6 iken 2010 tarihinde bu oran %74,9 olmuştur. Aynı şekilde şehir merkezinde vakit geçirmek (%57,8 iken %69,9) ve bir alış-veriş merkezinde vakit geçirme etkinliğinde (%65,5 iken %74,6) de artış görülmüştür. Öğrencilerin okul sonrası vakit geçirdikleri yerler yıllara göre karşılaştırıldığında sinemaya gitmek ve müze/sanat galerilerine gitmek maddeleri dışındaki 12 madde için anlamlı bir farklılık görülmüştür. Gençlerin yıllara göre okul sonrası, yetişkin kontrolü dışındaki yerlerde (kafe/pastane, şehir merkezinde, parti/eğlence vb.) daha fazla vakit geçirirken, yetişkin kontrolü altındaki yerlerde (el sanatları vb. kurs, tiyatro, müze, kütüphane vb.) ise ya neredeyse hiç ya da yılda birkaç kez gittikleri görülmüştür (Tablo 4).

Tablo 4. Okul Sonrası Vakit Geçirilen Yer Puanlarının Yıllara Göre t-Testi Sonuçları

	Yıllar	N	X	SS	Sd(df)	T	p
Yetişkinlerin bulunmadığı ortamda arkadaşlarla vakit geçirmek	2008	2108	2.94	1.44	3825.12	-4.27	.00
	2010	1838	3.14	1.50			
Sinemaya gitmek	2008	2115	2.29	1.13	3809.03	-1.85	.06
	2010	1829	2.36	1.18			
Kafe/pastaneye gitmek	2008	2112	2.32	1.30	3912	-7.08	.00
	2010	1802	2.62	1.32			
Dışarıda gezinmek ve mağazalara göz atmak	2008	2109	2.86	1.31	3893	-3.13	.00
	2010	1786	2.99	1.33			
Hafta sonları/akşamları şehir merkezinde vakit geçirmek	2008	2107	2.27	1.31	3730.82	-6.54	.00
	2010	1797	2.55	1.39			
Bir alışveriş merkezinde vakit geçirmek	2008	2107	2.37	1.23	3905	-5.16	.00
	2010	1800	2.58	1.29			
Bir partiye/eglenceye gitmek	2008	2111	2.04	1.14	3690.16	-4.24	.00
	2010	1798	2.20	1.23			
Bir fast-food restoranına gitmek	2008	2109	2.07	1.23	3740.76	-4.01	.00
	2010	1794	2.23	1.28			
El sanatları, dikiş/giysi tasarımına gitmek	2008	2105	1.55	1.05	3681.56	-2.21	.03
	2010	1798	1.63	1.14			
Tiyatroya gitmek	2008	2109	1.66	1.03	3681.30	-4.89	.00
	2010	1799	1.83	1.13			
Kütüphaneye gitmek	2008	2107	2.02	1.23	3724.16	-5.44	.00
	2010	1795	2.24	1.30			
Klasik müzik konserlerine gitmek	2008	2107	1.46	.97	3589.58	-3.82	.00
	2010	1785	1.58	1.10			
Klasik müzik konserleri dışındakilere gitmek	2008	2106	1.58	1.01	3677.52	-3.18	.00
	2010	1797	1.69	1.11			
Canlı müzik olan eğlencelere gitmek	2008	2108	1.74	1.09	3731.51	-3.31	.02
	2010	1803	1.82	1.16			
Müze/Sanat galerilerine gitmek	2008	2108	1.70	1.04	3771.51	-1.78	.08
	2010	1807	1.76	1.08			

p<.05

Tablo 5. Öğrencilerin Okula Gitmeme Puanlarının Yıllara Göre t-Testi Sonuçları

	Yıllar	N	X	SS	Sd(df)	t	p
Hastalık nedeniyle kaç gün okula gitmediniz	2008	2293	1.67	1.08	2860.50	-31.65	.00
	2010	1735	3.09	1.61			
Okuldan kaçtığınız için kaç gün okula gitmedin	2008	2214	1.47	1.06	2206.64	-16.36	.00
	2010	1552	2.36	1.93			

p<.05

Öğrencilerin hastalık ve kaçma davranışlarıyla okula gitmemeleri yıllara göre incelendiğinde öğrencilerin okul devamsızlığında artış görülmüştür. Hastalık nedeniyle eğitim süresince en az bir kez devamsızlık yapma oranı 2008’ de %37 iken 2010’ da %83,3’ e yükselmiştir. Aynı şekilde okuldan kaçmayla yapılan devamsızlık (%22,5 iken %59,5) da yıllara göre artmıştır. 2010 yılında İstanbul genelinde yapılan çalışmada ise, öğrencilerin % 85,6’sının hastalık;

%57,3’ünün, okuldan kaçma nedeniyle en az bir kez devamsızlık yaptığı saptanmıştır. Öğrencilerin hastalık ve kaçma davranışlarıyla okula gitmemeleri yıllara göre karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Öğrencilerin geçmiş yıla göre daha fazla hastalık ve okuldan kaçma davranışıyla okula gelmedikleri ve daha az okulda vakit geçirdikleri görülmüştür (Tablo 5).

Tablo 6. Arkadaşlarının Saygınlığı / Popülerliğini Kazandıracak Değişken Puanlarının Yıllara Göre t-Testi Sonuçları

	Yıllar	N	X	SS	Sd(df)	T	p																																																																																																								
Okulda başarılı olmak	2008	2402	1.75	.85	4501	4.92	.00																																																																																																								
	2010	2101	1.62	.83				Sportif faaliyetlerde başarılı olmak	2008	2400	1.96	.905	4465	8.91	.00	2010	2067	1.73	.82	İçki içmek	2008	2396	4.28	1.11	4265.17	4.52	.00	2010	2082	4.12	1.21	Sigara içmek	2008	2398	4.23	1.09	4237.80	4.11	.00	2010	2075	4.09	1.20	Esrar içmek	2008	2393	4.34	1.14	4160.38	3.79	.00	2010	2030	4.20	1.24	İyi görünmek	2008	2387	2.16	1.18	4418.30	6.36	.00	2010	2053	1.94	1.08	Yetişkinlerin kurallarına karşı olmak	2008	2394	3.77	1.32	4449	1.59	.11	2010	2057	3.70	1.32	Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40	2010	2049	4.42	1.15	Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01
Sportif faaliyetlerde başarılı olmak	2008	2400	1.96	.905	4465	8.91	.00																																																																																																								
	2010	2067	1.73	.82				İçki içmek	2008	2396	4.28	1.11	4265.17	4.52	.00	2010	2082	4.12	1.21	Sigara içmek	2008	2398	4.23	1.09	4237.80	4.11	.00	2010	2075	4.09	1.20	Esrar içmek	2008	2393	4.34	1.14	4160.38	3.79	.00	2010	2030	4.20	1.24	İyi görünmek	2008	2387	2.16	1.18	4418.30	6.36	.00	2010	2053	1.94	1.08	Yetişkinlerin kurallarına karşı olmak	2008	2394	3.77	1.32	4449	1.59	.11	2010	2057	3.70	1.32	Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40	2010	2049	4.42	1.15	Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36								
İçki içmek	2008	2396	4.28	1.11	4265.17	4.52	.00																																																																																																								
	2010	2082	4.12	1.21				Sigara içmek	2008	2398	4.23	1.09	4237.80	4.11	.00	2010	2075	4.09	1.20	Esrar içmek	2008	2393	4.34	1.14	4160.38	3.79	.00	2010	2030	4.20	1.24	İyi görünmek	2008	2387	2.16	1.18	4418.30	6.36	.00	2010	2053	1.94	1.08	Yetişkinlerin kurallarına karşı olmak	2008	2394	3.77	1.32	4449	1.59	.11	2010	2057	3.70	1.32	Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40	2010	2049	4.42	1.15	Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36																				
Sigara içmek	2008	2398	4.23	1.09	4237.80	4.11	.00																																																																																																								
	2010	2075	4.09	1.20				Esrar içmek	2008	2393	4.34	1.14	4160.38	3.79	.00	2010	2030	4.20	1.24	İyi görünmek	2008	2387	2.16	1.18	4418.30	6.36	.00	2010	2053	1.94	1.08	Yetişkinlerin kurallarına karşı olmak	2008	2394	3.77	1.32	4449	1.59	.11	2010	2057	3.70	1.32	Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40	2010	2049	4.42	1.15	Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36																																
Esrar içmek	2008	2393	4.34	1.14	4160.38	3.79	.00																																																																																																								
	2010	2030	4.20	1.24				İyi görünmek	2008	2387	2.16	1.18	4418.30	6.36	.00	2010	2053	1.94	1.08	Yetişkinlerin kurallarına karşı olmak	2008	2394	3.77	1.32	4449	1.59	.11	2010	2057	3.70	1.32	Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40	2010	2049	4.42	1.15	Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36																																												
İyi görünmek	2008	2387	2.16	1.18	4418.30	6.36	.00																																																																																																								
	2010	2053	1.94	1.08				Yetişkinlerin kurallarına karşı olmak	2008	2394	3.77	1.32	4449	1.59	.11	2010	2057	3.70	1.32	Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40	2010	2049	4.42	1.15	Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36																																																								
Yetişkinlerin kurallarına karşı olmak	2008	2394	3.77	1.32	4449	1.59	.11																																																																																																								
	2010	2057	3.70	1.32				Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40	2010	2049	4.42	1.15	Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36																																																																				
Dükkanlarda hırsızlık yapmak	2008	2395	4.44	1.08	4442	.84	.40																																																																																																								
	2010	2049	4.42	1.15				Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00	2010	2078	2.34	1.13	Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36																																																																																
Müzik hakkında çok şey bilmek	2008	2395	2.52	1.12	4471	5.39	.00																																																																																																								
	2010	2078	2.34	1.13				Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01	2010	2084	3.83	1.36																																																																																												
Şiddet uygulamak	2008	2392	3.94	1.30	4325.46	2.66	.01																																																																																																								
	2010	2084	3.83	1.36																																																																																																											

p<.05

Öğrencilerin arkadaşlarının yanında saygısı/popüleriği yıllara göre karşılaştırıldığında aralarında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Öğrencilere sorulan 10 farklı değişken içerisinde, olumlu olarak sorulan maddelerin (okulda başarılı olmak, sportif faaliyetlerde başarılı olmak, iyi görünmek ve müzik hakkında çok şey bilmek) geçmiş yıla göre saygınlığı daha fazla artırma-

cağı düşünülürken; olumsuz olarak sorulan maddelerin (içki, sigara, esrar içmek, yetişkinlerin kurallarına karşı olmak, dükkanlarda hırsızlık yapmak ve şiddet uygulamak) ise saygınlığı düşüreceğini; fakat geçmiş yıla göre daha az düşüreceğine yönelik algılamaların ortaya çıktığı görülmüştür (Tablo 6).

Tablo 7. Aile Bireylerinin Günlük Sigara İçme Puanlarının Yıllara Göre t-Testi Sonuçları

	Yıllar	N	X	SS	Sd(df)	t	p																				
Baban günlük olarak sigara içer mi?	2008	2201	1.78	.70	3997.54	.56	.57																				
	2010	2018	1.76	.82				Annen günlük olarak sigara içer mi?	2008	2205	1.65	.83	4193.24	-19.37	.00	2010	2002	2.11	.71	Kardeşlerin günlük olarak sigara içer mi?	2008	2194	1.66	.86	4167.37	-20.63	.00
Annen günlük olarak sigara içer mi?	2008	2205	1.65	.83	4193.24	-19.37	.00																				
	2010	2002	2.11	.71				Kardeşlerin günlük olarak sigara içer mi?	2008	2194	1.66	.86	4167.37	-20.63	.00	2010	2006	2.17	.72								
Kardeşlerin günlük olarak sigara içer mi?	2008	2194	1.66	.86	4167.37	-20.63	.00																				
	2010	2006	2.17	.72																							

p<.05

Öğrencilerin aile bireylerinin günlük sigara içimi yıllara göre incelendiğinde babanın 2008'deki kullanım oranı %48,4 iken 2010'da %44,4' e gerilemiştir. Aynı şekilde annenin (%57,8 iken %17,3) ve kardeşlerin (%59,5 iken %15,8) de yıllara göre günlük sigara tüketim oranlarının düştüğü görülmüştür. Öğrencile-

rin aile bireylerinin günlük sigara içimi yıllara göre karşılaştırıldığında anne ve kardeşler için anlamlı bir farklılık görülmüştür. Yıllara göre anne ve kardeşler maddeleri için günlük sigara kullanımının azaldığı görülmüştür (Tablo 7).

Tablo 8. Son 12 Ay İçerisinde Belirtilen Suç Puanlarının Yıllara Göre t-Testi Sonuçları

	Yıllar	N	X	SS	Sd(df)	t	p																																																																																																																																																								
Değeri 3 sinema biletinden az olan bir şey çalmak	2008	2169	1.08	.50	3564.81	-.53	.60																																																																																																																																																								
	2010	1850	1.09	.62				Değeri 3 sinema biletinden fazla olan bir şeyi çalmak	2008	2168	1.08	.52	2781.64	-7.58	.00	2010	1948	1.27	1.04	Soygun/hırsızlık için fiziksel şiddet kullanmak	2008	2167	1.07	.49	2644.87	-8.28	.00	2010	1944	1.29	1.08	Hırsızlık için bina/arabaya zorla girmek	2008	2167	1.08	.54	2776.58	-8.04	.00	2010	1942	1.29	1.08	Size ait olmayan şeylere hasar/tahrip etmek	2008	2167	1.11	.60	2829.09	-8.67	.00	2010	1952	1.36	1.18	Başka suçlar işlemek	2008	2164	1.09	.57	3343.87	-1.87	.06	2010	1847	1.13	.77	Birini yumruklamak	2008	2153	1.59	1.31	3727.98	-6.67	.00	2010	1977	1.90	1.68	Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00	2010	1964	1.80	1.59	Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00
Değeri 3 sinema biletinden fazla olan bir şeyi çalmak	2008	2168	1.08	.52	2781.64	-7.58	.00																																																																																																																																																								
	2010	1948	1.27	1.04				Soygun/hırsızlık için fiziksel şiddet kullanmak	2008	2167	1.07	.49	2644.87	-8.28	.00	2010	1944	1.29	1.08	Hırsızlık için bina/arabaya zorla girmek	2008	2167	1.08	.54	2776.58	-8.04	.00	2010	1942	1.29	1.08	Size ait olmayan şeylere hasar/tahrip etmek	2008	2167	1.11	.60	2829.09	-8.67	.00	2010	1952	1.36	1.18	Başka suçlar işlemek	2008	2164	1.09	.57	3343.87	-1.87	.06	2010	1847	1.13	.77	Birini yumruklamak	2008	2153	1.59	1.31	3727.98	-6.67	.00	2010	1977	1.90	1.68	Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00	2010	1964	1.80	1.59	Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22								
Soygun/hırsızlık için fiziksel şiddet kullanmak	2008	2167	1.07	.49	2644.87	-8.28	.00																																																																																																																																																								
	2010	1944	1.29	1.08				Hırsızlık için bina/arabaya zorla girmek	2008	2167	1.08	.54	2776.58	-8.04	.00	2010	1942	1.29	1.08	Size ait olmayan şeylere hasar/tahrip etmek	2008	2167	1.11	.60	2829.09	-8.67	.00	2010	1952	1.36	1.18	Başka suçlar işlemek	2008	2164	1.09	.57	3343.87	-1.87	.06	2010	1847	1.13	.77	Birini yumruklamak	2008	2153	1.59	1.31	3727.98	-6.67	.00	2010	1977	1.90	1.68	Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00	2010	1964	1.80	1.59	Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																				
Hırsızlık için bina/arabaya zorla girmek	2008	2167	1.08	.54	2776.58	-8.04	.00																																																																																																																																																								
	2010	1942	1.29	1.08				Size ait olmayan şeylere hasar/tahrip etmek	2008	2167	1.11	.60	2829.09	-8.67	.00	2010	1952	1.36	1.18	Başka suçlar işlemek	2008	2164	1.09	.57	3343.87	-1.87	.06	2010	1847	1.13	.77	Birini yumruklamak	2008	2153	1.59	1.31	3727.98	-6.67	.00	2010	1977	1.90	1.68	Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00	2010	1964	1.80	1.59	Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																
Size ait olmayan şeylere hasar/tahrip etmek	2008	2167	1.11	.60	2829.09	-8.67	.00																																																																																																																																																								
	2010	1952	1.36	1.18				Başka suçlar işlemek	2008	2164	1.09	.57	3343.87	-1.87	.06	2010	1847	1.13	.77	Birini yumruklamak	2008	2153	1.59	1.31	3727.98	-6.67	.00	2010	1977	1.90	1.68	Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00	2010	1964	1.80	1.59	Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																												
Başka suçlar işlemek	2008	2164	1.09	.57	3343.87	-1.87	.06																																																																																																																																																								
	2010	1847	1.13	.77				Birini yumruklamak	2008	2153	1.59	1.31	3727.98	-6.67	.00	2010	1977	1.90	1.68	Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00	2010	1964	1.80	1.59	Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																								
Birini yumruklamak	2008	2153	1.59	1.31	3727.98	-6.67	.00																																																																																																																																																								
	2010	1977	1.90	1.68				Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00	2010	1964	1.80	1.59	Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																																				
Birine vurarak devirmek	2008	2152	1.57	1.29	3772.94	-4.97	.00																																																																																																																																																								
	2010	1964	1.80	1.59				Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00	2010	1965	1.92	1.69	Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																																																
Birini tekmelemek	2008	2152	1.67	1.38	3803.25	-5.12	.00																																																																																																																																																								
	2010	1965	1.92	1.69				Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00	2010	1959	2.06	1.78	Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																																																												
Birine vurmak/tokatlamak	2008	2149	1.78	1.46	3796.74	-5.59	.00																																																																																																																																																								
	2010	1959	2.06	1.78				Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00	2010	1963	1.85	1.66	Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																																																																								
Birini boğazından tutmak	2008	2151	1.61	1.37	3816.38	-5.11	.00																																																																																																																																																								
	2010	1963	1.85	1.66				Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00	2010	1948	1.61	1.49	Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																																																																																				
Birini şiddet kullanarak tehdit etmek	2008	2148	1.44	1.20	3746.93	-4.01	.00																																																																																																																																																								
	2010	1948	1.61	1.49				Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00	2010	1976	1.32	1.21	Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																																																																																																
Birini cinsel yakınlığa girmesi için zorlama	2008	2146	1.16	.78	3326.20	-4.87	.00																																																																																																																																																								
	2010	1976	1.32	1.21				Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00	2010	1976	1.32	1.22																																																																																																																																												
Birini cinsel ilişkiye girmesi için zorlamak	2008	2147	1.15	.76	3260.04	-5.19	.00																																																																																																																																																								
	2010	1976	1.32	1.22																																																																																																																																																											

p<.05

Öğrencilerin son 12 ay içerisindeki belirtilen çeşitli suçlarla ilgili sıklık düzeyi yıllara göre karşılaştırıldığında “Değeri 3 sinema biletinden daha az olan bir şeyi çalmak” ve “Başka suçlar işlemek” maddeleri dışındaki 12 madde için anlamlı bir farklılık görülmüştür. Yıllara göre belirtilen tüm maddeler için suç işleme davranışının arttığı görülmüştür (Tablo 8).

Tartışma ve Sonuç

Bağcılar ilçesinde 2008 ve 2010 yıllarında aynı okullarda benzer ölçekle yapılan çalışmada örneklem gruplarının okul dağılımları farklıdır. 2008 yılındaki 12 lise, 2010 yılında ise 6 lisede ölçüm yapılmıştır. Toplam ulaşılan öğrenci sayıları birbirine yakındır. Okullar arası bir mukayese yapılmadığı için bütün öğrenciler Bağcılar ilçesindeki öğrencileri temsil etmektedir. Bağcılar ilçesindeki 19 lise bulunmaktadır. 2008 yılındaki örneklem daha çok okuldan daha az öğrenci seçerek oluşturulmuştur. 2010 yılındaki örneklemde ise liseler düz, meslek ve Anadolu lise olarak 3 kategoriye ayrılmış ve alfabetik sıraya göre

her 3 okuldan biri seçilmiştir. 2010 yılında uygulanan katımlama (stratification) yöntemi ile rast gele seçilen okullar ve örneklem sayısı Bağcılar ilçesindeki öğrencileri temsil etmeye ve 2008 yılındaki örneklemle karşılaştırmaya yeterlidir.

Araştırmada bilinmesi gereken bir husus ise 2008 yılında yapılan araştırmanın Aralık ayında, 2010 yılında ise Mayıs ayında yapılmıştır. Bir önceki dönem kaç gün okula gitmediniz sorusuna verilen cevaplar eğitim öğretim döneminde hangi ayda sorulduğuna bağlı olarak değişebilmektedir. Ancak Aralık ayı birinci eğitim öğretim döneminin son aylarına ve ilk dönem final sınavları öncesine denk gelmektedir. Aynı şekilde Mayıs ayında 2. öğretim döneminin son aylarında final sınavları öncesine rast gelmektedir. Öğrencilere bir önceki dönemle ilgili devamsızlıkları sorulduğundan cevapların bir kısmı birinci dönemini bir kısmı ise ikinci öğretim dönemini ifade etmektedir. İlkbahar dönemine rastlayan 2. öğretim döneminde öğrencilerin daha fazla okula devamsızlık yapabileceği beklenebilir ama araştırma sonuçlarını etkileyecek bir problem değildir. Yapılan araştırma

sadece Bağcılar ilçesinde değil İstanbul'daki 27 farklı ilçede de uygulandığı için anket zamanlaması Aralık ayına göre planlanamamıştır.

Bağcılar ilçesinde 2008 ve 2010 yıllarında yapılan araştırma sonuçları karşılaştırıldığında; gençler arasında sigara, alkol ve esrar kullanımında artış gözlemlenmektedir. Bu süreçte literatürde madde kullanımıyla ilişkili olan risk faktörlerinin de değiştiği görülmektedir. Sosyal sermaye teorisi sosyal ilişkileri ve sosyal ilişkilerin geliştiği kurumların gençler üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır (Bourdieu, 1986; Coleman, 1994, s.117; Putnam, 2000). Bu çalışmada belirleyici faktörler olarak gençlerin sosyal ilişkileri, ilişkili oldukları kişiler arasında madde kullanımı ve suç oranları, sosyal ortamlarındaki popülerlik konuları, sosyalleştikleri ortamlar ve okula bağlılıkları değerlendirilmiştir.

Öncelikli olarak gençlerin en sık iletişim kurdukları arkadaşları ve aile bireyleri arasında madde kullanım yaygınlığı değerlendirilmiştir. Madde kullanımının artmasında en önemli faktörlerden biri arkadaş etkisidir (Erdem ve ark., 2006, s.115; Ebrinç ve diğ., 2002, s.141; TUBİM, 2010, s.47). Bu çalışmada arkadaşlar arasında madde kullanımının yaygınlaştığı veya gençlerin algıladığı madde kullanım oranının arttığı görülmektedir. Bu artış ile madde kullanımı arasında pozitif bir ilişki vardır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus uygulaması yapılan anket maddesinin hem algıyı hem de arkadaşların gerçek davranışlarını ölçmesidir. Bu iki olguyu birbirinden ayırt etmek güçtür. Gençlerin arkadaşlarıyla ilgili böyle bir değerlendirmede bulunmaları, bu tür maddelerin yaygınlığını ve herkes tarafından kullanılabilmesi düşüncesini ön plana çıkarmaktadır. Maddelerin akranları tarafından kabullenilmesi kendi benimsemelerini kolaylaştırmaktadır. Hem algının hem de kullanım düzeyinin yüksek olması gençlerin maddelere karşı var olan tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Aynı zamanda arkadaşlar arasında madde kullanım sıklığının artması ile yeni başlayanlar arasındaki pozitif ilişki bilinen bir vakadır. Başka bir ifade ile gençlerin ne kadar çok madde kullanan arkadaşı varsa kendisinin de kullanma riski o kadar yükselmektedir (Unlu, 2009, s.133).

Öte yandan aile bireyleri arasında sigara kullanım düzeyindeki düşüş istatistiksel olarak anlamlıdır. Babaların sigara kullanım oranlarında bir değişme yok iken annelerin ve kardeşlerin sigara kullanım oran-

larında önemli bir azalış bulunmaktadır. Bu önemli düşüşü doğrudan açıklayabilecek değişkenler bulunmamakla birlikte örneklem farklılığından veya son yıllarda Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan sigara karşıtı kampanyalardan kaynaklanabileceği tahmin edilmektedir. Ancak bu değişimin öğrencilerin davranışına yansımadağı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, gençlerin madde kullanımı tek başına aile bireylerinin davranışlarıyla açıklanamamaktadır. Özellikle lise çağında gençleri aile bireylerinden çok arkadaş ve gittikleri sosyal ortamın daha çok etkileyeceği bilinmektedir. Ayrıca aile bireyleri arasında alkol ve diğer madde kullanım oranları bilinmediği için bu değişkeni detaylı olarak incelemek mümkün olmamıştır.

Öğrencilerin okul sonrası boş vakitlerinde zamanlarını geçirdikleri ortamların bağımlılık yapıcı maddeleri merak etme, maddeyi tanıma ve düzenli olarak kullanım oranlarıyla ilişkili olduğu çeşitli çalışmalarla ifade edilmiştir (Measham 2004, s.340; Peretti-Watel ve Lorente 2004, s.254). Özellikle ergenlik döneminde yetişkin gözetim ve denetiminden uzak, kalabalık ve yapılandırılmamış ortamlarda vakit geçirmenin madde kullanımı için risk oluşturduğu yapılan araştırmalarda karşımıza çıkmaktadır (Gilman ve ark., 2004, s.33; Measham 2004, s.341). Bağcılar ilçesinde yapılan araştırmaya katılan öğrencilerin yıllara göre okul sonrası, yetişkin kontrolü dışındaki yerlerde (kafe/pastane, şehir merkezinde, parti/eglencede vb.) daha fazla vakit geçirdikleri; buna rağmen yetişkin kontrolü altındaki yerlerde (el sanatları vb. kurs, tiyatro, müze, kütüphane vb.) ise ya neredeyse hiç ya da yılda birkaç kez vakit geçirdikleri görülmüştür. Çalışma yapılan okullardaki madde kullanım oranlarının artmasında bu durumun da etkili olduğu düşünülmektedir. Gençlerin günlük sosyal hayatlarında büyük bir boşluk olduğu ve bu vakitleri pozitif aktivitelerle geçiremedikleri görülmektedir.

Yapılan araştırmada okuldan kaçma davranışının yıllara göre arttığı tespit edilmiştir. Buradaki ciddi artış sebeplerinden biri olarak 2008'deki çalışmanın Aralık; 2010'daki çalışmanın ise Mayıs ayında uygulanması da ifade edilebilir. Çeşitli çalışmalarda da belirtildiği gibi bu durumun madde kullanım düzeyini artırıcı risk faktörleri arasında yer aldığı gözlenmiştir (Ebrinç ve diğ., 2002, s.141; Erdem ve ark., 2006, s.115; Ünlü ve Evcin 2012, s.11). Öğrencilerin yetişkin gözetiminde bulunduğu okuldan kaçarak böyle bir gözetimin olmadığı mekânlarda vakit geçirmesi-

nin madde kullanım düzeyindeki artışı açıklamada önemli bir yerinin olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle okul sonrası yetişkin gözetiminde olmayan yerlerde bulunmak madde kullanımını arttırırken öğrencilerin yetişkin gözetiminde olması gereken zamanlarda dışarıda olması daha riskli bir durumdur. Yetişkin gözetim ve kontrolünden uzak kalmak için gençlerin ayrıca gayret göstermesi onlarda bu tür davranış bozukluklarını arttıracaktır.

Sigara, alkol ve esrar maddelerini kullanmanın arkadaş grubu içerisindeki saygınlık ve popülerlik kazandıracığı düşüncesi gençlerin madde kullanımını olumsuz etkilemektedir (Ünlü ve Evcin, 2012, s.15). Bağcılarda yapılan araştırmada öğrencilerin yıllara göre sigara alkol ve esrar kullanımının kendilerini daha popüler yapacağı inancının arttığı görülmüştür. Bu tür bir algılamının arkadaş grubu içerisindeki madde kullanımını özendirileceği, madde kullanımının normal bir davranış olarak kabul edileceği ve neticesinde daha kolay kullanılabileceği bilinmektedir.

Madde kullanımı bireyleri kural tanımama, kendine ve çevreye zarar verme gibi davranışlara itmekte ve suça neden olmaktadır (Altuner ve ark. 2009, s.88). Bu çerçevede madde kullanımı ile suç (White ve Hansell, 1998, s.852), saldırganlık ve şiddet (White ve Gorman, 1998, s.177) arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Öte yandan yukarıdaki bahsedilen sadece madde kullanımına değil suç işlemelerine de etki etmektedir. Başka bir ifadeyle suç işleme ile madde kullanma arasındaki ilişki hem iki yönlüdür hem de ikisine de aynı faktörler etki etmektedir. Her iki olgu davranış sapması olarak tek bir başlık altında da incelenebilir. Ancak bu konu mevcut araştırmanın konusu olmadığı için sadece suç işleme oranlarındaki değişim incelenmiştir.

Yapılan araştırmada da yıllara göre ifade edilen suç, saldırganlık ve şiddet türlerinde de istatistiksel düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir. Gençler arasında gerek madde kullanımı, gerekse suç ve şiddet olaylarını anlamak için gençlerin sosyal hayatının incelenmesi gerektiği bilinen bir gerçektir. Çalışmada madde kullanım oranları gibi suç ve şiddet olaylarının da yükseldiğini görmek şaşırtıcı olmamıştır. Bu problemlerle baş etmek için sadece madde bağımlılığına yönelik tedbir almak yeterli olmayacaktır. Davranış sapması bir bütün olarak ele alınmalıdır. Gençlerin madde kullanımı davranış sapması yönünden ele alındığında sadece bir araç olabilmektedir.

Bazıları madde kullanırken bazıları suç işleyebilir veya şiddet uygulayabilir.

Devletin gençler arasında bağımlılık yapan maddelerin kullanımını engellemek için almış olduğu birçok tedbir vardır. Bu gençlik probleminin önlenmesi için sadece madde odaklı eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yetersizdir. Yapılacak önleme çalışmaları bireysel, çevresel ve sosyal tedbirleri içermelidir. Sadece birinin tek başına uygulanması etkin sonuçlar üretmeyecektir. Bu tür araştırmalar ise hangi tedbirlerin alınabileceği konusunda alandaki uzmanlara katkı sağlayacaktır.

Risk faktörlerine göre farklı önleme politikaları geliştirilebilir. Bireysel risk faktörlerini indirgemek eğitim ve sosyal destek çalışmaları yapılabileceği gibi yapısal çözümlerle de geniş tabanlı tedbirler alınabilir. Mesele eğitimlerle madde kullanımının sonuçları hakkında eğitilebileceği gibi gençlerin maddelere bakış açısı ve kullananları algılamalarıyla ilgili farkındalık da yaratılabilir.

Birebir gençlere yönelik önleme çalışmalarının yanında arkadaşlık gruplarına yönelik projelerle arkadaş etkisi azaltılabilir. Madde kullanımı sosyal networklar içerisinde öğrenilen, buralardan maddelere ulaşılabilen ve bu ortamda kullanım kültürü pekiştirilen bir fenomendir. Okul ve okul dışında gençler arasındaki bu sosyal networklara ulaşılabilecek projelerle maddeler hakkında yanlış bilgilendirmelerin önüne geçilebilir, arkadaş grupları içerisinde tekliflere direnç gösterilmesi sağlanabilir ve kullanım kültürüne etki edilebilir. Bu çalışmalarda ayrıca kullanıcılar tespit edilebilir ve tedaviye sevk edilerek diğer gençler korunabilir.

Gençler arasında madde kullanımını riskli hale getiren çevresel ve sosyal faktörlerin iyileştirilmesi sağlanabilir. Öncelikli olarak gençlerin en çok vakit geçirdiği okul ortamının iyileştirilmesi elzemdir. Okulu sevmeyen, okulda vakit geçirmek istemeyen ve derslerde başarılı olamayan gençlerin her türlü davranış sapmasında en riskli grup olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle öğrencilerin okula ve derslere bağlılığını güçlendirmek okullarda uygulanabilecek en iyi önleme projeleri olacaktır. Daha da önemlisi sadece okul saatlerinde değil ders saatleri sonrasında öğrencileri okula çekebilecek imkânlar sunulmalı ve sokaktan çekebilecek ortamlar oluşturulmalıdır.

Gençleri korumak için en önemli tedbir yapısal çözümlerdir. Ancak merkezi ve yerel yönetimler için okul dışındaki sosyal hayatı ve çevresel riskleri düzenlemek hem çok zor hem de maliyetlidir. Ticari birer işletme olan internet kafeleri, oyun salonlarını ve eğlence merkezlerini kapatmak veya engellemek mümkün değildir. Ancak gençlerin zamanlarını değerlendirebilecek alternatif olanakların geliştirilmesi kaçınılmazdır. Spor alanlarının geliştirilmesi ve gençlerin ilgi duyacağı kursların (müzik, yabancı dil, tiyatro vb.) açılması gençleri sadece madde kullanımından korumayacak kendilerini daha iyi geliştirme imkânı elde edeceklerdir.

Yapılan araştırma sonucunda yapılan değerlendirmede madde kullanım düzeyinin yıllara göre öğrenciler arasında arttığı ve bu artışta risk faktörleri arasında yer alan öğrencilerin arkadaş gruplarının, okul sonrası vakit geçirdiği mekânların, okuldan kaçma davranışını sergilemelerinin, arkadaş grupları içerisinde saygınlığı/popülerliği artıracak düşünülen maddelere yönelik algıların, aile bireylerinin sigara kullanma düzeylerinin ve herhangi bir suç, şiddet ya da saldırganlık davranışına yönelmelerinin dikkate alınması gerekmektedir.

Kaynakça

- Abar, C., Turrissi, R. (2008). How Important are Parents During the College Years? A Longitudinal Perspective of İndirect İnfluences Parents Yield on Their College Teens' Alcohol Use. *Addictive Behaviors*, 33, 1360 – 1368.
- Aksu, A. (2002). *Lise Öğrencilerinde Psikoaktif Madde Kullanımı ve Şiddet Davranışı*. Uzmanlık Tezi, Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi, Elazığ.
- Altuner, D., Engin N., Gürer C., Akyay İ., Akgül A. (2009). Madde Kullanımı ve Suç İlişkisi: Kesitsel Bir Araştırma. *Tıp Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 87 – 94.
- Baskak, B., Öneş, U. (2010). Sosyal Sermaye ve Psikiyatri; Güven ve Karşılıklılık Üzerine. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 47, 252 – 259.
- Bourdieu P. (1986). “The forms of capital” pp. 241-258, in Richardson JG. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport Connecticut: Greenwood pres.
- Buyse, W. H. (1997). Behaviour Problems and Relationships with Family and Peers During Adolescence. *Journal of Adolescence*, 20(6), 645 – 659.
- Coleman, J. S. (1994). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95 – 120.
- Çanakkale Valiliği. (2010). *Çanakkale İl Merkezindeki Liselerde Öğrenim Gören Öğrencilerde Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı Tespit Çalışması Raporu*.
- Dalkılıç, A., Yılmaz, H., Unlu, A., Evcin, U., Prajapati, P. ve Pumariega, A. J. (2013) Risk Factors for Suicidal Ideation among High School Students in Istanbul. *Adolescent Psychiatry* 2013, Vol. 3(1); p.102-113
- Delikaya, H. (1999). *Ankara Şehir Merkezinde Bulunan Beş Lisedeki Öğrencilerin Sigara ve Alkollü İçki Kullanma Durumları*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demirhan, H. (1999). *Denizli İli Tavas İlçe Merkezinde Yer Alan Orta Öğrenim Öğrencilerinde Sigara, Alkol ve Uçucu Madde Kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü, Denizli.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2010). *Küresel Gençlik Tütün Araştırması 2009 Sonuçları*.
- Ebrinç, S., Başoğlu C., Çetin M., Karaduman F., Çobanoğlu N., Maden B. (2002). Bir Grup Genç Yetişkin Erkeklerde Uyuşturucu Madde Kullanımına Yönelik Görüşler. *Bağımlılık Dergisi*, 3 (3), 137 – 145.
- Erdem, G., Eke C.Y., Ögel, K., Taner, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, 7 (3), 111 – 116.
- Erselcan, F. (2009). Disiplinler Arası Ortak Bir Çalışma Alanı Olarak Sosyal Sermaye. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 35 (2), 248 – 256.

- Evcin, U. (2011). *Lise Gençlerinin Vakit Geçirdiği Ortamların Madde Kullanımı Davranışı Üzerindeki Etkileri: Bayrampaşa Örnekleme*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Ferguson, K. M. (2006). Social Capital and Children's Wellbeing: A Critical Synthesis of the International Social Capital Literature. *International Journal of Social Welfare*, 15(1), 2 – 18.
- Gilman R, Meyers J, Perez L. (2004). Structured Extracurricular Activities Among Adolescents: Findings and Implications for School Psychologists. *Psychol in the Schools*, 41 (1), 31 – 40.
- Hoffman, B., Sussman, S., Unger, J., Valente, T. (2006). Peer Influences on Adolescent Cigarette Smoking: A Theoretical Review of the Literature. *Substance Use & Misuse*, 41(1), 103 – 155.
- Kırcan, S. (2006). *The Relationship Between Peer Pressure, Internal Versus External Locus of Control And Adolescent Substance Use*. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi.
- Köknel, O. (1998). *Bağımlılık: Alkol ve Madde Bağımlılığı*. Çağaloğlu, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Korkut, F. (2004). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Anı Yayıncılık, İstanbul.
- Measham F. (2004). Play Space: Historical and Socio-Cultural Reflections on drugs, Licensed Leisure Locations, Commercialisation and Control. *Int J Drug Policy*, 15, 337 – 345.
- Morrow, V. (2001). Young People's Explanation and Experiences of Social Exclusion: Retrieving Bourdieu's Concept of Social Capital. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 21(4/5/6), 37 – 63.
- Ögel, K., Tamar D.Ü, (1996). Öğrenci Anketi Bulguları, AMATEM-Özel Okullar Derneği, Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Okul Eğitim Paketi, <http://www.yeniden.org.tr/makaleler/makaleler.asp>
- Ögel, K., Tamar, D., Evren, C., Çakmak, D., (2000). İstanbul'da Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Klinik Psikiyatri*, 3 (4), 242 – 245.
- Ögel, K., Çorapçıoğlu A., Sır A. ve ark. (2004). Dokuz İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15 (2), 112 – 118.
- Ögel, K., Aksoy, A., Topuz, A., Liman, O., Coşkun, S. (2005). Ergenlerde Uçucu Madde Kullanımı Şiddetini Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(3).
- Ögel, K., (2005). Madde Kullanım Bozuklukları Epidemiyolojisi. *Türkiye Klinikleri Dâhili Tıp Bilimleri Dergisi*, 1(47).
- Ögel, K., Ermağan, E., Eke C.Y., Taner, S. (2007). Madde Deneyen ve Denemeyen Ergenlerde Sosyal Aktivitelere Katılım: İstanbul Örnekleme. *Bağımlılık Dergisi*, 8 (1), 18 – 23.
- Özkan, A. (2002). *Adana İl Merkezinde Bulunan Liselerde Okuyan Öğrencilerde Alkol ve Uyuşturucu Yatkinliğinin Araştırılması*. Uzmanlık Tezi, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Adana.
- Peretti-Watel P, Lorente FO. (2004). Cannabis Use, Sport Practice and Other Leisure Activities at the End of Adolescence. *Drug Alcohol Depend*, 73, 251 – 257.
- Perl, P. (2003, Updated March 6, 2003). Drug Control: International Policy and Approaches. Issue Brief for Congress. Retrieved February 5, 2007, from <http://usinfo.state.gov/usa/infousa/society/crime/crimegun2.pdf>
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Shuster.
- Şahin, M. (1999). *Lisedeki Öğrencilerin Başarı Beklentisi, Ekonomik Düzey Ve Çevrelerine Göre Psikoaktif Maddeleri Kullanım Yönünden Karşılaştırılması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- TUBİM. (2010). *2010 yılı Türkiye Uyuşturucu Raporu: Yeni Gelişmeler, Trendler, Seçilmiş Konular*. TUBİM Yayınları.
- Uluğ, B. (Ed.) (1998). *Madde Bağımlılığı Epidemiyolojisi, Alkol ve Alkol Dışı Madde Bağımlılığı*, Editör: Dilbaz, N. Ankara: Mutludoğan Matbaacılık.

- Unlu A. (2009). *The Impact of Social Capital on Youth Substance Use: Doctoral Dissertation*. Orlando, Fla: University of Central Florida.
- Ünlü, A., Evcin, U. (Yayınlanmamış makale) İstanbul'da Liseli Gençler Arasındaki Madde Kullanım Yaygınlığı. *Yeni Sempozyum Dergisi* – İncelemede.
- Ünlü, A. ve Evcin, U. (2013) Sosyo Ekolojik Model Bakış Açısıyla Dünyada ve Türkiye'de Madde Kullanım Problemi ve Önlemler. Uyuşturucu Gerçeği. Güneydoğum Derneği / Atılım Üniversitesi; Ankara: 18-24
- Ünlü, A., Evcin, U., Dalkilic, A. and Pumariaga, Andres J. (2013) Substance Use Prevalence according to Public High School Types in Istanbul. *Addictive Disorders & Their Treatment*.
- Ünlü, A., Evcin, U., Yılmaz, H. B. & Dalkılıç, A. (2013) İstanbul devlet liselerinde suç ve şiddet yaygınlığı: Okul türlerinin karşılaştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14 (2):152-160
- Valente, T., Gallaher, P., Mouttapa, M. (2004). Using Social Networks to Understand and Prevent Substance Use: A Transdisciplinary Perspective. *Substance Use & Misuse*, 39(10), 1685 – 1712.
- White HR, Gorman DM. (2000). Dynamics of the Drugs-Crime Relationship. *J Crime Justice*, 1, 151 – 218.
- White HR, Hansell S. (1998). Acute and Long-Term Effects of Drug Use on aggression from Adolescence into Adulthood. *J Drug Issues*, 28, 837 – 858.
- Yavuz, C. (2003). *Zonguldak Lise Öğrencilerinin Sigara Kullanım Sıklığı ve Sigara Kullanımını Etkileyen Faktörler. Yüksek Lisans Tezi*. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.